

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Διεύθυνση Οικονομικής Ανάλυσης

Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις: Έρευνα Συγκυρίας

Ειδικό θέμα: Τουρισμός

Βουμβάκη Τζέση

Deputy Chief Economist

(+30) 210 334 1549

e-mail: fvoumv@nbg.gr

Κουτούζου Αθανασία

Head of Entrepreneurship & Business Analysis

(+30) 210 334 1528

e-mail: koutouzou.ath@nbg.gr

Κωνσταντοπούλου Νίκη

(+30) 210 334 1646

e-mail: konstantopoulou.niki@nbg.gr

Κρόμπας Ιωάννης

(+30) 210 334 1207

e-mail: krompas.ioannis@nbg.gr

Δεκέμβριος 2020

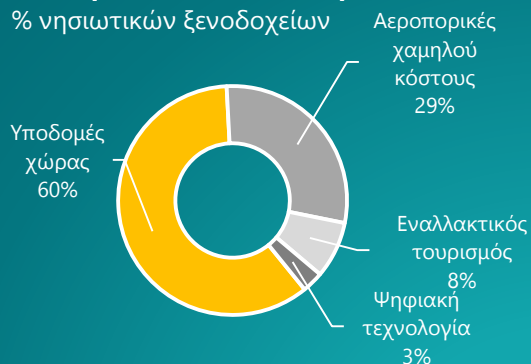
Σύνοψη

Καταλυτική η αναβάθμιση υποδομών για την αλλαγή τουριστικού μοντέλου

- Με τη ματιά πλέον στην ερχόμενη θερινή περίοδο, ο τουριστικός τομέας είναι στο προσκήνιο ως ο κλάδος που έχει δεχθεί το εντονότερο πλήγμα από τη συνεχιζόμενη πανδημία, με τον **κύκλο εργασιών** των ελληνικών ξενοδοχείων σχεδόν να μηδενίζεται στο τρίμηνο Απριλίου-Ιουνίου ενώ στο καλύτερο δίμηνο της φετινής περιόδου (Αυγ.-Σεπτ.) σημείωσε πτώση της τάξης του 60% (-35% για τα ξενοδοχεία που λειτούργησαν), έναντι μέσης πτώσης 12% στον λοιπό επιχειρηματικό τομέα. Βάσει αυτής της δυσμενούς εικόνας, η ζήτηση του κλάδου αναμένεται να σημειώσει ετήσια πτώση της τάξης του 75% (-80% από το εξωτερικό και 45% από την Ελλάδα), οδηγώντας σε απώλειες τουριστικών εισπράξεων της τάξης των €15 δις για την ελληνική οικονομία το 2020.
- Η **έρευνα της ΕΤΕ σε ξενοδοχειακές ΜμΕ**, εστιάζει στη σοβαρότητα του προβλήματος για τα **νησιωτικά ξενοδοχεία**, καθώς και τις δυνατότητες που έχουν για να διαχειριστούν τις νέες προκλήσεις. Ειδικότερα, η υψηλή εξάρτηση των νησιώτικων ξενοδοχείων από τουρίστες εξωτερικού οι οποίοι είναι εποχικοί και προέρχονται από πρακτορεία αποτελεί **πηγή ρίσκου**, όπως φάνηκε τους φετινούς θερινούς μήνες. Ωστόσο, τα ξενοδοχεία των ελληνικών νησιών έχουν παράλληλα το ισχυρότερο **οπλοστάσιο** για τη μετάβαση στην επόμενη μέρα, καθώς διαθέτουν καλή χρηματοοικονομική εικόνα, απότοκο της αναπτυξιακής τους πορείας την τελευταία δεκαετία, ενώ είναι ήδη στραμμένα σε επενδύσεις αναβάθμισης ποιότητας υπηρεσιών.
- Παράλληλα, μετά την έξαρση της πανδημίας, διαφαίνονται **νέες τάσεις στην επιλογή προορισμών**, με την υγειονομική ασφάλεια και τις ποιοτικές υπηρεσίες να θεωρούνται πλέον προτεραιότητα (κύριο κριτήριο επιλογής για το ½ των τουριστών σε βασικές χώρες προέλευσης). Στα πλαίσια του αναμενόμενου αυξημένου ανταγωνισμού τα επόμενα έτη, είναι ευκαιρία η χώρα να απαγκιστρωθεί από το μοντέλο μαζικού τουρισμού που χαρακτηρίζεται από έντονα στοιχεία εποχικότητας και εξάρτηση από πρακτορεία εξωτερικού. Για το **μετασχηματισμό του κλάδου** απαιτούνται ενέργειες για βελτίωση ποιότητας υπηρεσιών:
 - Από την πλευρά των επιχειρήσεων, χρειάζεται στρατηγική στόχευση για **αύξηση πολυτελών ξενοδοχείων** (οι μονάδες 4-5 αστέρων καλύπτουν 23% των ξενοδοχείων στην Ελλάδα έναντι 65% κατά μέσο όρο στη Μεσόγειο), τα οποία μπορούν να προσελκύσουν τουρίστες υψηλής δαπάνης, ενώ είχαν καλύτερες επιδόσεις από χαμηλότερης ποιότητας ξενοδοχεία. Αξιοσημείωτο είναι ότι η τάση αναβάθμισης είναι ήδη εμφανής, με διπλασιασμό των ξενοδοχείων 5 αστέρων την τελευταία δεκαετία.
 - Παράλληλα, ως κρίσιμος παράγοντας για την πορεία του κλάδου αναδεικνύεται η αντιμετώπιση διαχρονικών ζητημάτων ελλιπούς **διασύνδεσης** των νησιών με τους τόπους προέλευσης (τροχοπέδη για το 60% των ξενοδοχειακών ΜμΕ). Ειδικότερα, η **βελτίωση υποδομών** σε λιμάνια και αεροδρόμια αναγνωρίζεται ως βασική ευκαιρία ανάπτυξης για τις ξενοδοχειακές ΜμΕ των νησιών, συμφωνώντας με τα συμπεράσματα του Σχεδίου Ανάπτυξης για τον κλάδο (έκθεση Πισσαρίδη, Νοέμβριος 2020), όπου η αναβάθμιση υποδομών υπογραμμίζεται ως μία από τις βασικές προτεραιότητες για τη μελλοντική ανάπτυξη του κλάδου.

Βασική Ευκαιρία Ανάπτυξης:

% νησιωτικών ξενοδοχείων

Επίδραση πανδημίας στα ελληνικά ξενοδοχεία

Το στοίχημα της αλλαγής μοντέλου τουρισμού

Παράρτημα

- Τουριστική δραστηριότητα 2020
 - Ανταγωνιστική θέση στη Μεσόγειο
 - Τα νησιά στο μάτι του κυκλώνα
-
- Ανακατατάξεις λόγω πανδημίας
 - Διαρθρωτικές αδυναμίες ελληνικού τουρισμού
 - Απαιτούμενες πολιτικές από επιχειρήσεις και κράτος
-
- Χαρτογράφηση του τομέα των ΜμΕ στην Ελλάδα
 - Περιγραφή δείγματος
 - Κατασκευή δείκτη εμπιστοσύνης
 - Ταυτότητα της δειγματοληπτικής έρευνας

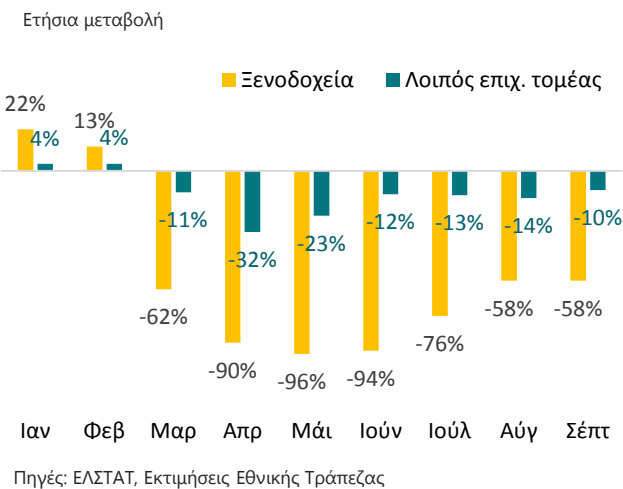
Ο ξενοδοχειακός κλάδος δέχθηκε το ισχυρότερο χτύπημα από την πανδημία

Η **πανδημία** που προκλήθηκε από τον Covid-19 και τα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης που επιβλήθηκαν για την αντιμετώπισή της (γενικό lockdown τον Απρίλιο-Μάιο, περιορισμός μετακινήσεων), επέφεραν σοβαρό πλήγμα στην τουριστική βιομηχανία, έναν από τους σημαντικότερους κλάδους για την Ελληνική οικονομία (με τις τουριστικές εισπράξεις να καλύπτουν το ¼ των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών). Ειδικότερα, ο **κύκλος εργασιών των ξενοδοχείων** σχεδόν μηδενίστηκε στο διάστημα Απριλίου-Ιουνίου (έναντι μέσης πτώσης της τάξης του 23% για τον υπόλοιπο επιχειρηματικό τομέα), ενώ το τρίτο τρίμηνο σημείωσε μέση πτώση 65% (έναντι 12% για τον υπόλοιπο επιχειρηματικό τομέα).

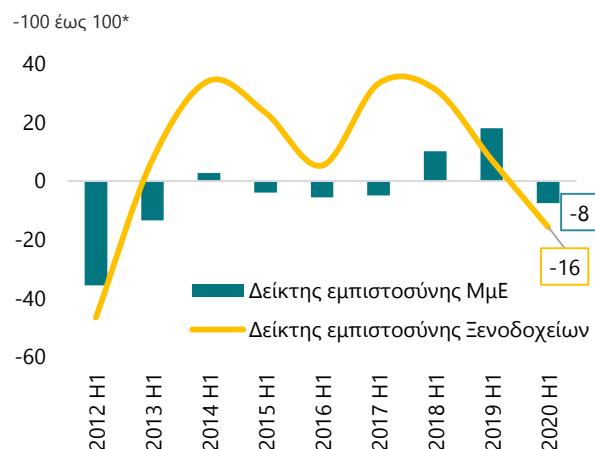
Η εικόνα αυτή επιβεβαιώνεται από την έρευνα πεδίου της ΕΤΕ σε δείγμα 120 μικρομεσαίων ξενοδοχείων στην αρχή της πανδημίας¹, με 95% των ξενοδοχειακών ΜμΕ να δηλώνουν έντονη επίδραση από την πανδημία, ενώ εμφανίζονται **περισσότερο απαισιόδοξες** από τον υπόλοιπο τομέα ΜμΕ:

- ❖ τόσο σε όρους **δείκτη εμπιστοσύνης** (-16 έναντι -8 για το σύνολο των ΜμΕ), ο οποίος γύρισε σε αρνητικό επίπεδο για πρώτη φορά μετά το 2015
- ❖ όσο και σε όρους **μελλοντικής ζήτησης** (-63 έναντι -45 για το σύνολο των ΜμΕ), με τη συντριπτική πλειοψηφία των ξενοδοχείων να είναι προετοιμασμένη για πτωτική πορεία πωλήσεων από την αρχή της υγειονομικής κρίσης.

Κύκλος εργασιών 2020

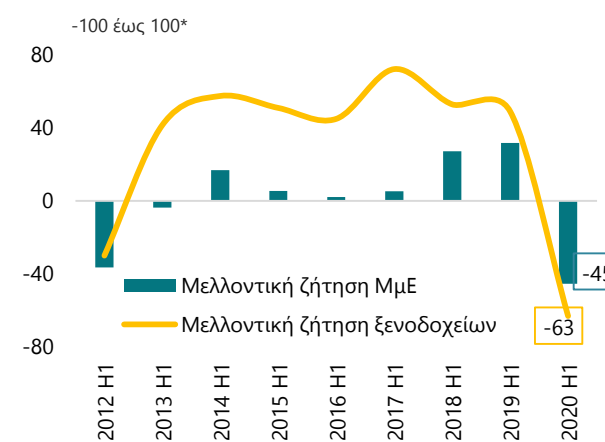

Δείκτης Εμπιστοσύνης

*Ο δείκτης αντιστοιχεί στο καθαρό ισοζύγιο των απαντήσεων, για μείωση (-100), σταθερότητα (0) και αύξηση (+100).

Μελλοντική Ζήτηση

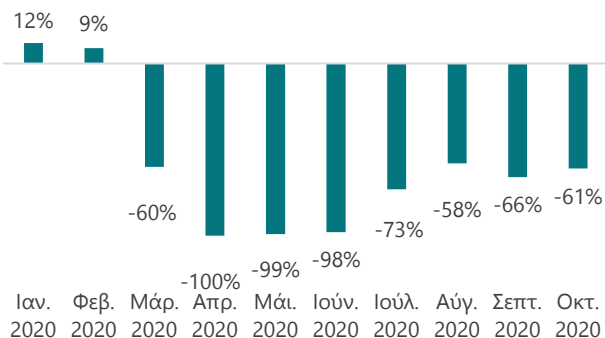

*Ο δείκτης αντιστοιχεί στο καθαρό ισοζύγιο των απαντήσεων, για μείωση (-100), σταθερότητα (0) και αύξηση (+100). Ως μελλοντική ζήτηση ορίζονται οι συνθήκες ζήτησης τους επόμενους 6 μήνες.

¹ η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο διάστημα Φεβρουαρίου-Απριλίου 2020

Αεροπορικές αφίξεις τουριστών εξωτερικού

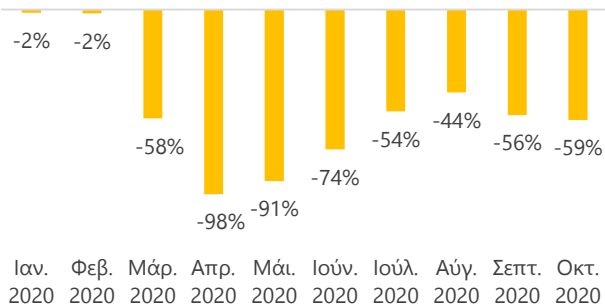
Ετήσια μεταβολή

Πηγές: ΥΠΑ, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Αεροπορικές αφίξεις τουριστών εσωτερικού

Ετήσια μεταβολή

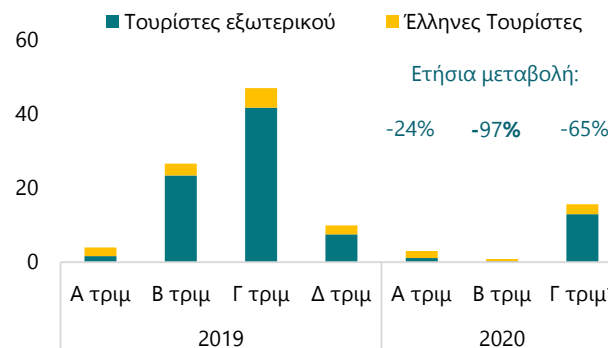
Πηγές: ΥΠΑ, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Σε μεγάλο βαθμό η πορεία των εσόδων του κλάδου συμπίπτει με την πορεία αεροπορικών αφίξεων **τουριστών εξωτερικού** (καλύπτοντας 70% των διανυκτερεύσεων σε ελληνικά ξενοδοχεία) – οι οποίες βυθίστηκαν εξαιτίας των περιορισμών στις διεθνείς μεταφορές στο διάστημα Απριλίου-Ιουνίου. Η σταδιακή απελευθέρωση των μετακινήσεων οδήγησε σε ελαφρώς **βελτιωμένη εικόνα τους μήνες Ιούλιο-Οκτώβριο** (συγκριτικά με μηδενικές σχεδόν αφίξεις τον Απρίλιο-Ιούνιο), ωστόσο η αυξημένη αβεβαιότητα διατήρησε χαμηλά τα επίπεδα τουριστικής δραστηριότητας με ετήσια πτώση αφίξεων εξωτερικού κατά 66% κατά μέσο όρο (έναντι -60% κατά μέσο όρο για αφίξεις εσωτερικού).

Υπό αυτές τις συνθήκες, οι **διανυκτερεύσεις** σε ελληνικά ξενοδοχεία ήταν σχεδόν μηδενικές το δεύτερο τρίμηνο, ενώ στο καλύτερο δίμηνο της φετινής περιόδου (Αυγ.-Σεπτ.) σημείωσαν πτώση της τάξης του 60% συγκριτικά με την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Αξίζει να σημειωθεί ότι εν μέρει αυτή η πτώση αντικατοπτρίζει τη μηδενική δραστηριότητα ξενοδοχείων που παρέμειναν κλειστά ακόμα και μετά την άρση του lockdown (της τάξης του 40% του τομέα). Τα υπόλοιπα ξενοδοχεία που λειτούργησαν σημείωσαν μικρότερη πτώση της τάξης του 35% στο αντίστοιχο διάστημα (Αυγ.-Σεπτ.), με πληρότητα της τάξης του 45% (έναντι 70% στην αντίστοιχη περίοδο του 2019).

Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχεία

εκατ. διανυκτερεύσεις

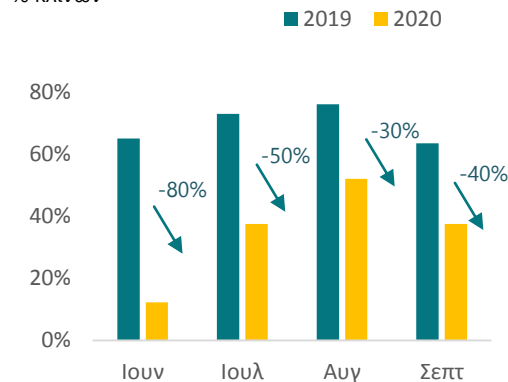

*Εκτίμηση βάσει 8μήνου

Πηγές: Eurostat, ΥΠΑ, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Μηνιαία πληρότητα ξενοδοχείων σε λειτουργία

% κλινών

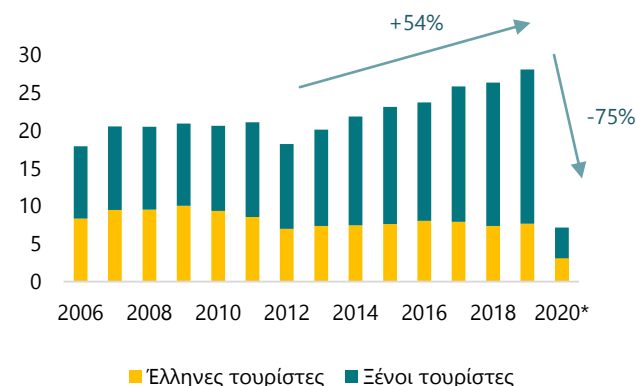
Πηγές: Eurostat, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Καθώς το διάστημα παραδοσιακά υψηλής ζήτησης έχει πλέον ολοκληρωθεί, η ετήσια **επίδοση του κλάδου το 2020** αναμένεται να σημειώσει πτώση της τάξης του 70-80%, (σε αντιστοιχία με την πορεία του 10μήνου) ανακόπτοντας την ισχυρά ανοδική πορεία της τελευταίας δετίας (αύξηση 54% σε αφίξεις και 74% σε εισπράξεις στο διάστημα 2012-2019).

Οι απώλειες αφορούν κυρίως τη **ζήτηση εξωτερικού**, με πτώση αφίξεων της τάξης του 80% (απώλεια 15 εκατ. ξένων τουριστών), έναντι πτώσης 45% για τους Έλληνες τουρίστες (που λόγω της κρίσης αύξησαν τη συνεισφορά τους στη ζήτηση ξενοδοχείων στο 43%, από 27% το 2019). Υπό αυτές τις συνθήκες οι τουριστικές εισπράξεις το 2020 δεν αναμένεται να ξεπεράσουν τα €3 δις (εκτίμηση ΣΕΤΕ), σημειώνοντας **απώλειες άνω των €15 δις**.

Αφίξεις σε Ξενοδοχεία

Εκατομμύρια τουρίστες

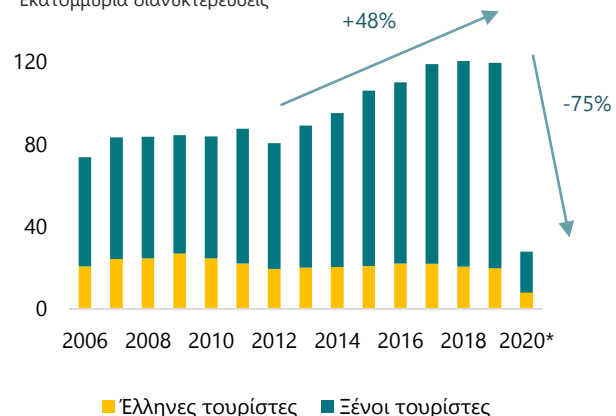

*Εκτίμηση βάσει 10μήνου

Πηγές: Eurostat, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Διανυκτερεύσεις

Εκατομμύρια διανυκτερεύσεις

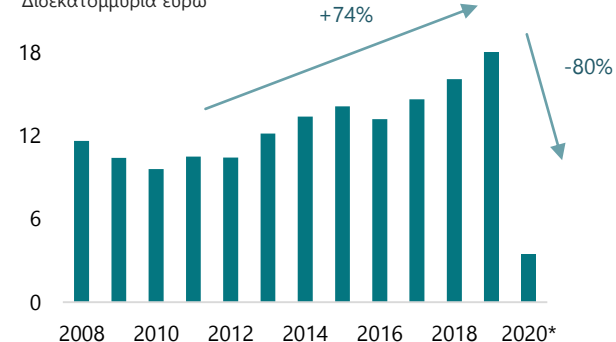

*Εκτίμηση βάσει 10μήνου

Πηγές: Eurostat, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Εισπράξεις

Δισεκατομμύρια ευρώ

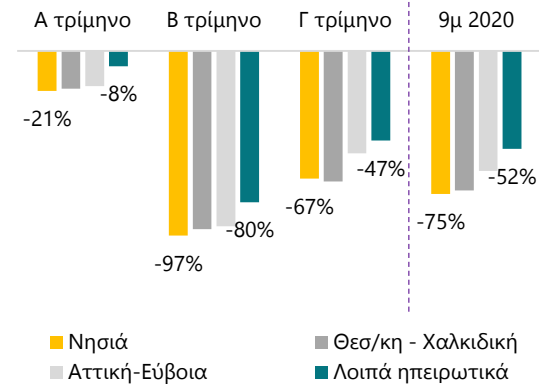

*Εκτίμηση ΣΕΤΕ

Πηγές: ΤτΕ, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Κύκλος εργασιών 2020

% ετήσιας μεταβολής

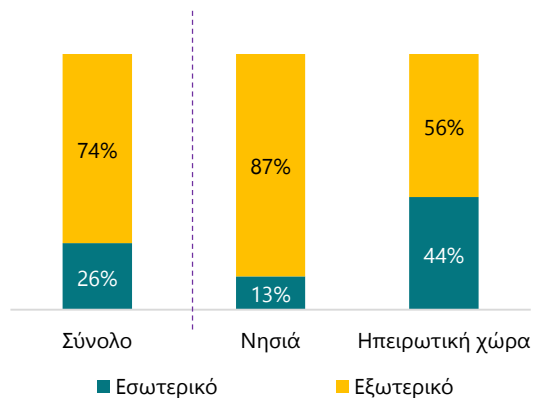
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Εμβαθύνοντας στις επιμέρους περιφέρειες της εγχώριας αγοράς, τα νησιωτικά ξενοδοχεία (60% του κύκλου εργασιών του κλάδου) φαίνεται να δέχτηκαν **ελαφρώς υψηλότερη πίεση στο διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου**, με πτώση κύκλου εργασιών 75%, έναντι 52% για ξενοδοχεία της ηπειρωτικής χώρας (πλην αστικών). Σε μεγάλο βαθμό τα νησιωτικά ξενοδοχεία υπέστησαν εντονότερη πτώση ζήτησης λόγω:

- ❖ της εξάρτησής τους από **τουρίστες εξωτερικού** (καλύπτουν 87% των κρατήσεων, έναντι 56% στην ηπειρωτική χώρα, βάσει της έρευνας της ΕΤΕ), που λόγω περιορισμών στις διεθνείς μετακινήσεις πιέστηκαν αρκετά στην τρέχουσα συγκυρία
- ❖ της υποδοχής τουριστών από **χώρες με μεγάλο αριθμό κρουσμάτων**, οι οποίοι είτε δεν μπόρεσαν να εισέλθουν στη χώρα (π.χ. ΗΠΑ), είτε ανέβαλαν σε μεγάλο ποσοστό τις διακοπές τους (1/2 των τουριστών από Αγγλία, Ιταλία και 40% Γερμανών και Γάλλων βάσει έρευνας του ΣΕΤΕ).
- ❖ της αδυναμίας **πρόσβασης με ιδιωτικά μέσα**, με τα πλοία και αεροπλάνα να έχουν περισσότερους περιορισμούς ενώ δεν αποπνέουν το ίδιο αίσθημα ασφάλειας.

Πρόελευση τουριστών σε ΜμΕ ξενοδοχεία

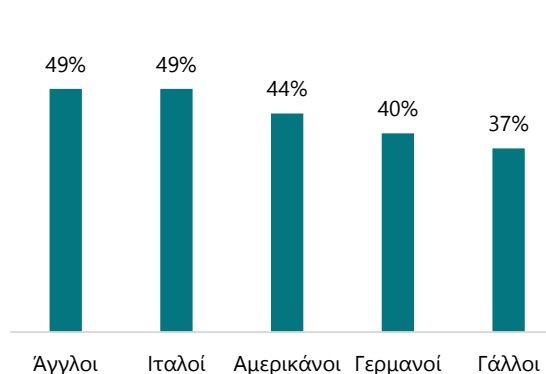
% κρατήσεων

Πηγή: Έρευνα Συγκυρίας Εθνική Τράπεζα

Αναβολή διακοπών λόγω πανδημίας

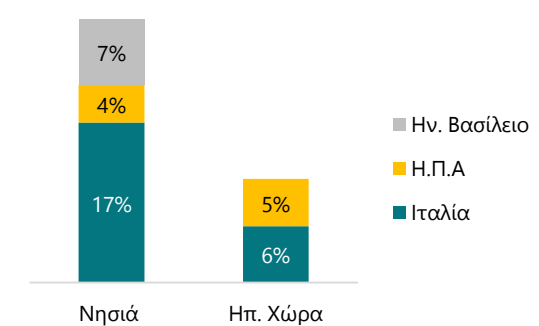
% τουριστών

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ (Αύγουστος 2020): «Πώς επηρεάζει η πανδημία COVID-19 την διάθεση και τη δυνατότητα για διακοπές, Β έκδοση»

Πρόελευση τουριστών από χώρες με υψηλή διασπορά Covid-19

% συνόλου ξένων τουριστών

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

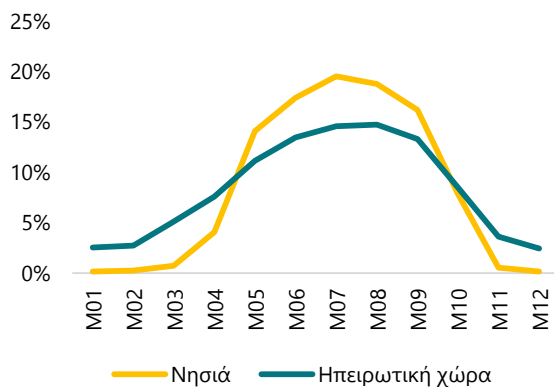
Παράλληλα, τα **νησιωτικά ξενοδοχεία** είναι περισσότερο **συνδεδεμένα με το μοντέλο μαζικού τουρισμού**, με έντονα στοιχεία εποχικότητας (με το 72% των αφίξεων εξωτερικού να πραγματοποιείται στο διάστημα Ιουνίου-Σεπτεμβρίου, έναντι 56% στην ηπειρωτική χώρα), ενώ τους χειμερινούς μήνες οι αφίξεις είναι σχεδόν μηδενικές. Σε μεγάλο βαθμό αυτό συνδέεται με την ισχυρή σχέση τους με πρακτορεία εξωτερικού που κατά βάση προωθούν το μοντέλο «ήλιος-θάλασσα» στη χώρα μας, καθώς δεν υπάρχει επαρκής στρατηγική προβολής λοιπών ποιοτικών χαρακτηριστικών. Η εξάρτηση αυτή επιβεβαιώνεται από την **έρευνα της ΕΤΕ σε ξενοδοχειακές ΜμΕ**, καθώς τα πρακτορεία είναι ο κύριος τρόπος κράτησεων για το 63% των νησιωτικών ξενοδοχείων (έναντι 26% στην ηπειρωτική χώρα), ενώ υστερούν σε online κρατήσεις που αφορούν κυρίως μεμονωμένους τουρίστες, με λιγότερο εποχικές τάσεις και πιθανότητες για υψηλότερη ημερήσια δαπάνη.

Σημειώνεται ότι η συνεργασία με **ταξιδιωτικά πρακτορεία** είναι γενικά ενισχυτικός παράγοντας καθώς εξασφαλίζει ένα επίπεδο ζήτησης, διευκολύνοντας τον προγραμματισμό επενδύσεων. Ωστόσο όταν λαμβάνει χαρακτήρα έντονης εξάρτησης μπορεί να έχει αντίστροφα αποτελέσματα – κάτι που γίνεται εμφανές στην τρέχουσα συγκυρία, καθώς τα νησιωτικά ξενοδοχεία:

- ❖ βλέπουν **καθυστέρηση στην καταβολή δεδουλευμένων** για πραγματοποιηθείσες διανυκτερεύσεις από πρακτορεία (TUI) που πιέζονται από την κρίση στη διεθνή τουριστική αγορά
- ❖ είχαν ήδη επηρεαστεί από την **κατάρρευση της Thomas Cook** το 2019, με το 1/6 των ξενοδοχειακών ΜμΕ των νησιών να έχει δεχτεί σημαντική πίεση βάσει της έρευνας της ΕΤΕ (έναντι χαμηλής επίδρασης σε ηπειρωτικά ξενοδοχεία).

Εποχικότητα αφίξεων τουριστών εξωτερικού

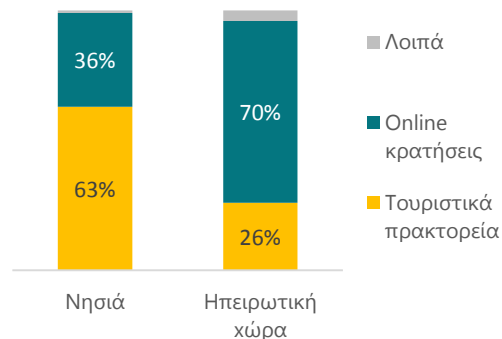
% τουριστών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Βασικός τρόπος κράτησης

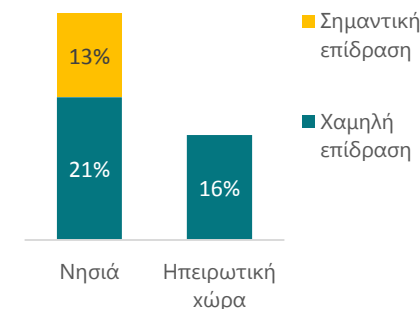
% τομέα ΜμΕ

Πηγή: Έρευνα Συγκυρίας Εθνική Τράπεζα

Βαθμός επίδρασης από κατάρρευση Thomas Cook

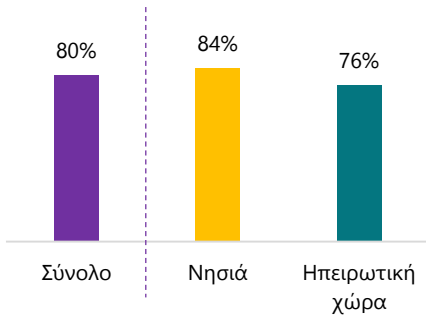
% τομέα ΜμΕ

Πηγή: Έρευνα Συγκυρίας Εθνική Τράπεζα

Αναβάθμιση πακέτου υπηρεσιών την τελευταία δεκαετία

% τομέα ΜμΕ

Πηγή: Έρευνα Συγκυρίας Εθνική Τράπεζα

Ωστόσο, τα μικρομεσαία **ξενοδοχεία των νησιών, φαίνεται να έχουν τις προδιαγραφές** να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του νέου περιβάλλοντος, καθώς φαίνεται να έχουν κεφαλαιοποιήσει σε μεγαλύτερο βαθμό την άνθηση του κλάδου την προηγούμενη δεκαετία. Ειδικότερα, βάσει της έρευνας της ΕΤΕ:

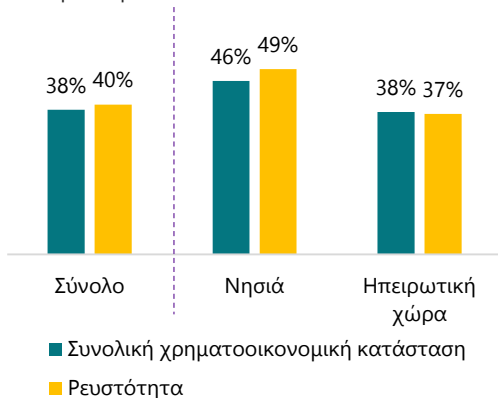
- ❖ έχουν ήδη προχωρήσει σε **επενδύσεις αναβάθμισης υπηρεσιών** την τελευταία δεκαετία σε ποσοστό 84% του τομέα (έναντι 76% στην ηπειρωτική χώρα)
- ❖ μεγάλο ποσοστό θεωρεί πως βρίσκεται σε καλύτερη θέση σε σχέση με το 2008 όσον αφορά τη **ρευστότητα** (49% έναντι 37% στην ηπειρωτική χώρα), αλλά και τη γενικότερη χρηματοοικονομική κατάσταση τους

Παράλληλα, σημαντικό πλεονέκτημα των νησιωτικών ξενοδοχείων είναι η **καλύτερη απόδοση** στοιχείων ενεργητικού, με ROA 8,5% την τελευταία δεκαετία (έναντι 3,8% στην ηπειρωτική χώρα), μία διαφοροποίηση που δεν μοιάζει να σχετίζεται με το μέγεθος των επιχειρήσεων (κοντά στο 5% τόσο για μικρές όσο και μεσαίες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις).

Η σχετικά καλύτερη θέση των νησιωτικών ξενοδοχείων αντικατοπτρίζεται και στη **στοχοθεσία** τους, με 47% του τομέα να δηλώνει ότι βρίσκεται σε κατάσταση επιβίωσης, έναντι 60% για καταλύματα της ηπειρωτικής χώρας.

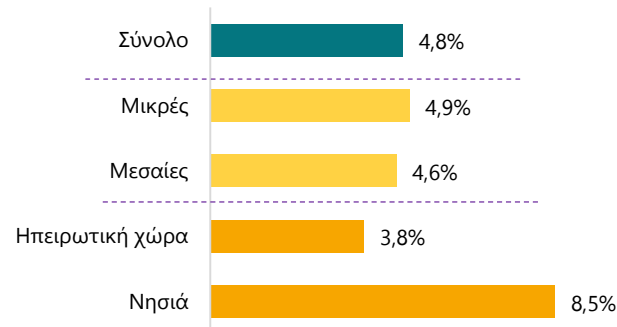
Ξενοδοχεία με βελτιωμένη χρημ/κή κατάσταση έναντι 2008

% τομέα ΜμΕ

Πηγή: Έρευνα Συγκυρίας Εθνική Τράπεζα

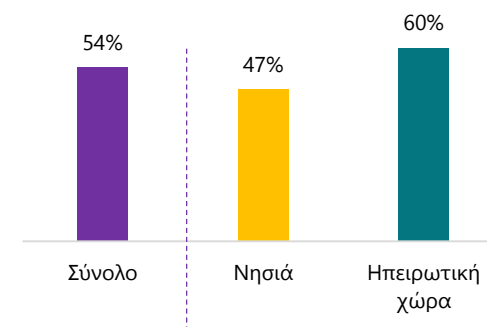
ROA (EBITDA/Assets, μ.ο. δεκαετίας)

Πηγή: Eurostat, ICAP, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Στόχος επιβίωσης

% τομέα ΜμΕ

Πηγή: Έρευνα Συγκυρίας Εθνική Τράπεζα

Επίδραση πανδημίας στα ελληνικά ξενοδοχεία

- Τουριστική δραστηριότητα 2020
- Ανταγωνιστική θέση στη Μεσόγειο
- Τα νησιά στο μάτι του κυκλώνα

Το στοίχημα της αλλαγής μοντέλου τουρισμού

- Ανακατατάξεις λόγω πανδημίας
- Διαρθρωτικές αδυναμίες ελληνικού τουρισμού
- Απαιτούμενες πολιτικές από επιχειρήσεις και κράτος

Παράρτημα

- Χαρτογράφηση του τομέα των ΜμΕ στην Ελλάδα
- Περιγραφή δείγματος
- Κατασκευή δείκτη εμπιστοσύνης
- Ταυτότητα της δειγματοληπτικής έρευνας

Εκτός από το πλήγμα στη δραστηριότητα του ξενοδοχειακού κλάδου, η πανδημία έχει προκαλέσει μεταβολές και στα κριτήρια επιλογής τουριστικών προορισμών, με την **υγειονομική ασφάλεια** να αποκτά προτεραιότητα έναντι λοιπών χαρακτηριστικών ελκυστικότητας. Ενδεικτικά σε σχετική έρευνα που πραγματοποίησε ο ΣΕΤΕ, βρέθηκε ότι η υγειονομική ασφάλεια αποτελεί κύριο κριτήριο επιλογής προορισμού για το 1/2 των τουριστών στις βασικές χώρες προέλευσης (Γερμανία, Γαλλία, ΗΠΑ).

Σε αυτόν τον τομέα η χώρα είχε αρκετά καλή πορεία στο πρώτο στάδιο της πανδημίας, καθώς λήφθηκαν εγκαίρως δραστικά μέτρα, κρατώντας χαμηλά τον αριθμό **κρουσμάτων** (32 κρούσματα ανά 100,000 κατοίκους τον Ιούνιο έναντι 400-500 κρούσματα στους βασικούς ανταγωνιστικούς προορισμούς της Μεσογείου) αμβλύνοντας σε ένα βαθμό την αβεβαιότητα που χαρακτήριζε τις διεθνείς μετακινήσεις.

Υπό αυτές τις συνθήκες, οι αφίξεις εξωτερικού στην Ελλάδα τους μήνες Ιούλιο-Οκτώβριο (μετά την άρση των περιορισμών στις διεθνείς πτήσεις) σημείωσαν ελαφρώς καλύτερη επίδοση **έναντι του μεσογειακού μέσου όρου** (μέση ετήσια πτώση -68% έναντι -78% στη Μεσόγειο).

Η υγειονομική ασφάλεια ως προτεραιότητα στην επιλογή προορισμού

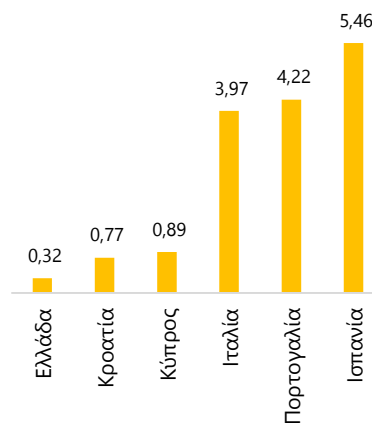
% τουριστών ανά προέλευση

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ (Ιούλιος 2020): «Πώς επηρεάζει η πανδημία COVID-19 την διάθεση και τη δυνατότητα για διακοπές»

Κρούσματα κορονοϊού (Ιούνιος)

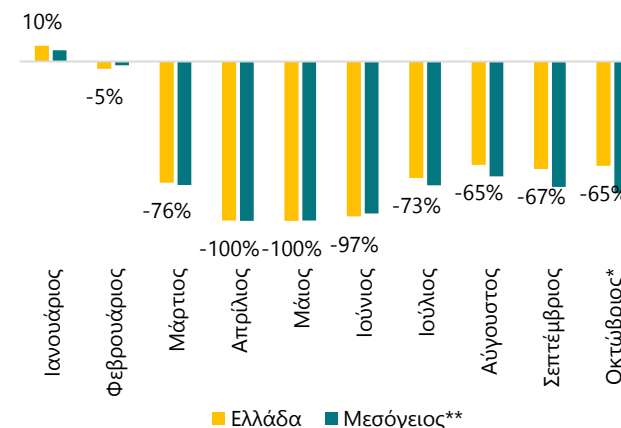
ανά 1,000 κατοίκους

Πηγή: ECDC

Αφίξεις ξένων τουριστών σε ξενοδοχεία

Ετήσια μεταβολή

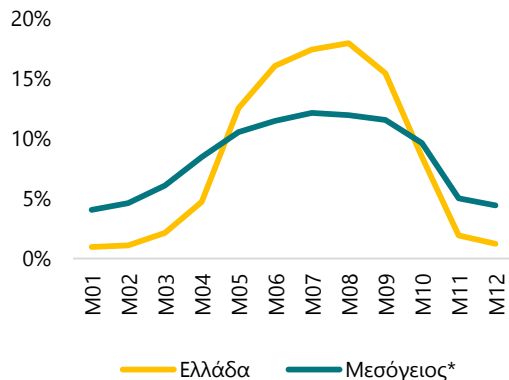

*εκτίμηση βάσει αεροπορικών αφίξεων

**Μεσόγειος: Ισπανία, Κροατία, Ιταλία, Πορτογαλία

Πηγές: Eurostat, ΥΠΑ, Στατιστικές υπηρεσίες χωρών, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Εποχικότητα αφίξεων τουριστών εξωτερικού

* Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία, Τουρκία, Κροατία

Πηγή: Eurostat, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

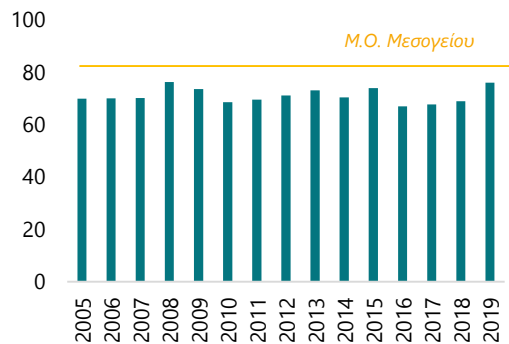
Καθώς η πανδημία οδηγεί σε **συνθήκες αυξημένου ανταγωνισμού**, έρχονται στην επιφάνεια ορισμένα ζητήματα που απασχολούν τον εγχώριο κλάδο τουρισμού. Ειδικότερα, ενώ η χώρα μας δέχεται ικανοποιητικό αριθμό τουριστών ετησίως (σχεδόν 3 τουρίστες ανά κάτοικο έναντι 1,5 σε ανταγωνιστικούς μεσογειακούς προορισμούς), ο κλάδος χαρακτηρίζεται από:

- ❖ Υψηλή **εποχικότητα**, με το 4μηνο υψηλής ζήτησης να καλύπτει 67% των αφίξεων (έναντι 47% κατά μέσο όρο στη Μεσόγειο)
- ❖ Χαμηλή μέση **δαπάνη** ανά διανυκτέρευση που κινείται γύρω από το μακροχρόνιο μέσο όρο των €70 (έναντι €80 στη Μεσόγειο), εν μέρει λόγω μείγματος τουριστών (με μείωση συνεισφοράς χωρών της Ευρωζώνης την τελευταία δεκαετία (από 51% σε 44% των διανυκτερεύσεων)
- ❖ Χαμηλή διείσδυση **online πωλήσεων** στα ξενοδοχεία, καθώς αντίστοιχη δυνατότητα έχει λιγότερο του 30% των ελληνικών ξενοδοχείων, έναντι 67% κατά μέσο όρο στη Μεσόγειο
- ❖ Χαμηλή διείσδυση **ξενοδοχείων** πολυτελείας (23% των ξενοδοχείων είναι 4-5 αστέρων, έναντι 65% κατά μέσο όρο στη Μεσόγειο), ενώ χαμηλή είναι και η διείσδυση επώνυμων αλυσίδων, που καλύπτουν το 7% των ελληνικών ξενοδοχείων (έναντι 22% στη Μεσόγειο).

Ο συνδυασμός των παραπάνω χαρακτηριστικών δημιουργεί σημαντική αβεβαιότητα για την επιβίωση αρκετών ξενοδοχείων που ως τώρα στηρίζονταν στην υψηλή πληρότητα των μηνών υψηλής ζήτησης.

Ημερήσια δαπάνη τουριστών

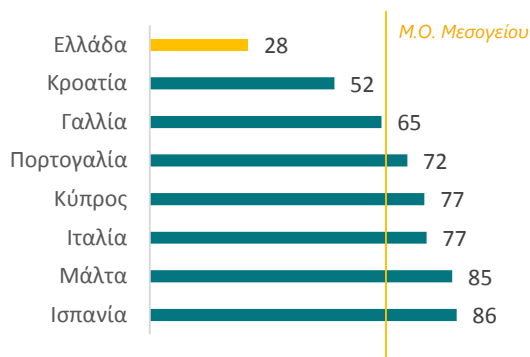
€ ανά διανυκτέρευση

Πηγή: Eurostat, Τράπεζα Ελλάδος, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Δυνατότητα online πωλήσεων

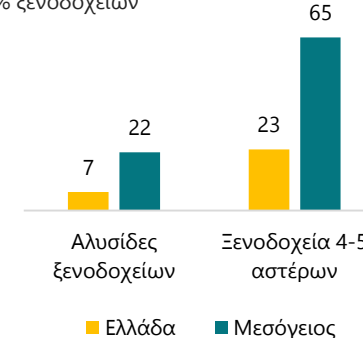
% επιχειρήσεων

Πηγή: Eurostat, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Διάρθρωση ξενοδοχείων

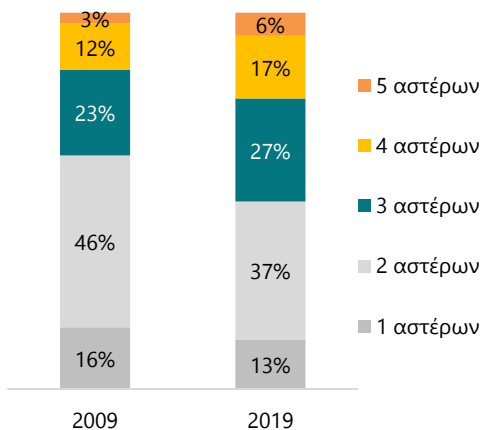
% ξενοδοχείων

Πηγή: Horwath HTL, Εκτιμήσεις Εθνικής Τράπεζας

Ξενοδοχειακές μονάδες ανά κατηγορία ποιότητας

% ξενοδοχείων

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, Εκτιμήσεις ΕΤΕ

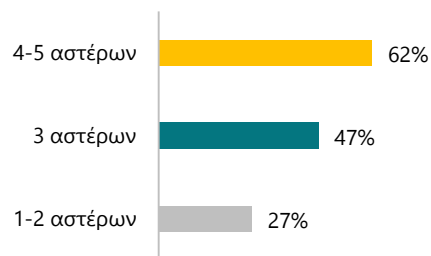
Είναι ευκαιρία λοιπόν, με αφορμή τις απαιτήσεις της τρέχουσας κατάστασης, ο κλάδος να απαγκιστρωθεί από το μοντέλο μαζικού τουρισμού και να επενδύσει σε ποιοτικές υπηρεσίες ώστε να προσφέρει **ανταγωνιστικό τουριστικό προϊόν** σε όλη τη διάρκεια του έτους. Προς αυτή την κατεύθυνση κρίνεται σημαντική η αύξηση της συνεισφοράς **ξενοδοχείων 4-5 αστέρων** στην εγχώρια αγορά, η οποία έχει ήδη ξεκινήσει, καθώς οι συγκεκριμένες κατηγορίες σημείωσαν αύξηση 57% την τελευταία δεκαετία (με διπλασιασμό των ξενοδοχείων 5 αστέρων που κάλυπταν 6% των μονάδων το 2019, από 3% το 2009), έναντι πτώσης 15% σε μονάδες 1-2 αστέρων).

Εκτός από την προσέλκυση τουριστών υψηλότερης δαπάνης, η αύξηση ποιότητας φαίνεται να κάνει τα ξενοδοχεία περισσότερο ανθεκτικά, καθώς βάσει της έρευνας της ΕΤΕ σε ξενοδοχειακές ΜμΕ:

- ❖ Προσανατολίζονται περισσότερο σε υγιείς στόχους (πλην της επιβίωσης) στην τρέχουσα συγκυρία (62% των ξενοδοχείων 4-5 αστέρων, έναντι 27% για τα ξενοδοχεία χαμηλής ποιότητας (λιγότερα από 2 αστέρια)
- ❖ τα ξενοδοχεία 4-5 αστέρων σε λειτουργία αναμένουν μικρότερη πτώση κύκλου εργασιών για το 2020 (-35%, έναντι -50% για τα χαμηλής ποιότητας)
- ❖ έχουν πραγματοποιήσει καλύτερη πορεία στη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας, με μεγαλύτερο ποσοστό να δηλώνει βελτίωση χρηματοοικονομικής κατάστασης (ρευστότητας, κερδοφορίας) συγκριτικά με ξενοδοχεία με λιγότερα αστέρια.

Ξενοδοχεία με υγιή στόχευση*

% τομέα ΜμΕ

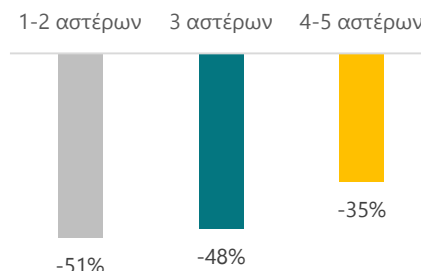

* πλην επιβίωσης

Πηγή: Έρευνα Συγκυρίας Εθνική Τράπεζα

Εκτιμώμενη πορεία πωλήσεων 2020

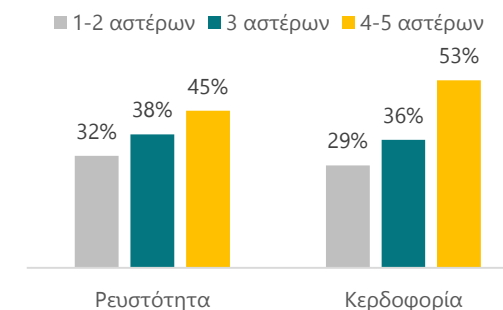
% μεταβολής

Πηγή: Έρευνα Συγκυρίας Εθνική Τράπεζα

Ξενοδοχεία με βελτιωμένη χρημ/κή κατάσταση έναντι 2008

% τομέα ΜμΕ

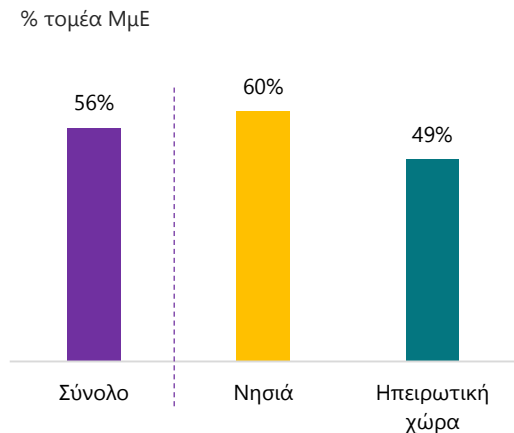

Πηγή: Έρευνα Συγκυρίας Εθνική Τράπεζα

Σε αυτή την προσπάθεια, εκτός από τη στρατηγική στόχευση των ξενοδοχείων, απαραίτητη είναι και η αντιμετώπιση διαχρονικών **ζητημάτων ελλιπούς διασύνδεσης** με τους τόπους προέλευσης – κυρίως όσον αφορά νησιωτικές περιοχές. Βάσει της έρευνας της ΕΤΕ το 60% των ξενοδοχειακών ΜμΕ σε νησιά δηλώνει πως η διασύνδεση αποτελεί τροχοπέδη στην δραστηριότητά τους, επιβεβαιώνοντας τα συμπεράσματα της έκθεσης Πισσαρίδη για τον κλάδο (Σχέδιο Ανάπτυξης Ελληνικής Οικονομίας). Ειδικότερα, στην πλειοψηφία τους θεωρούν ότι θα ενισχυθούν από επενδύσεις σε **υποδομές μεταφορών** όπως λιμάνια και αεροδρόμια (57% σε νησιωτικά ξενοδοχεία, έναντι 43% στην ηπειρωτική χώρα), ενώ το 60% θεωρεί πως η γενικότερη αναβάθμιση των υποδομών της χώρας αποτελεί την κύρια ευκαιρία ανάπτυξής τους (έναντι 42% στην ηπειρωτική χώρα).

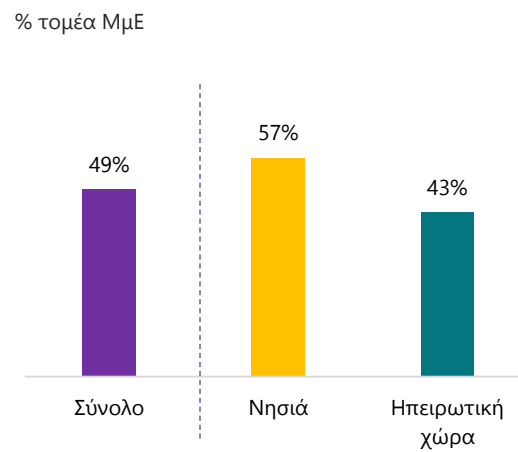
Ως δευτερεύουσες ευκαιρίες ανάπτυξης αναδεικνύονται i) για τα νησιωτικά ξενοδοχεία η είσοδος **αεροπορικών εταιρειών χαμηλού κόστους** στην ελληνική αγορά (28% των νησιωτικών ξενοδοχείων) - παράγοντας που αποκτά μεγαλύτερη σημασία αν λάβουμε υπόψη την επιδίωξη απεξάρτησης από πρακτορεία εξωτερικού (που καλύπτουν ζήτηση μέσω ναυλωμένων πτήσεων charter). ii) Για τα ηπειρωτικά ξενοδοχεία η αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας (24% των ηπειρωτικών ξενοδοχείων), που είναι απαραίτητη τόσο στα πλαίσια της πανδημίας (με τεχνολογίες που εξασφαλίζουν ανέπαφες συναλλαγές και υγειονομική προστασία όπως ανέπαφο check-in, ψηφιακοί κατάλογοι) καθώς και όσον αφορά τη δυνατότητα online πωλήσεων (στα πλαίσια αλλαγής μοντέλου τουρισμού).

Ξενοδοχεία που αντιμετωπίζουν πρόβλημα διασύνδεσης

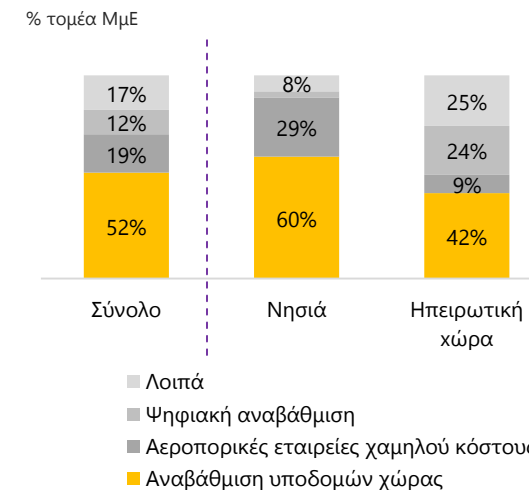
Πηγή: Έρευνα Συγκυρίας Εθνική Τράπεζα

Ενίσχυση δραστηριότητας από επενδύσεις σε λιμάνια και αεροδρόμια

Πηγή: Έρευνα Συγκυρίας Εθνική Τράπεζα

Βασική ευκαιρία ανάπτυξης

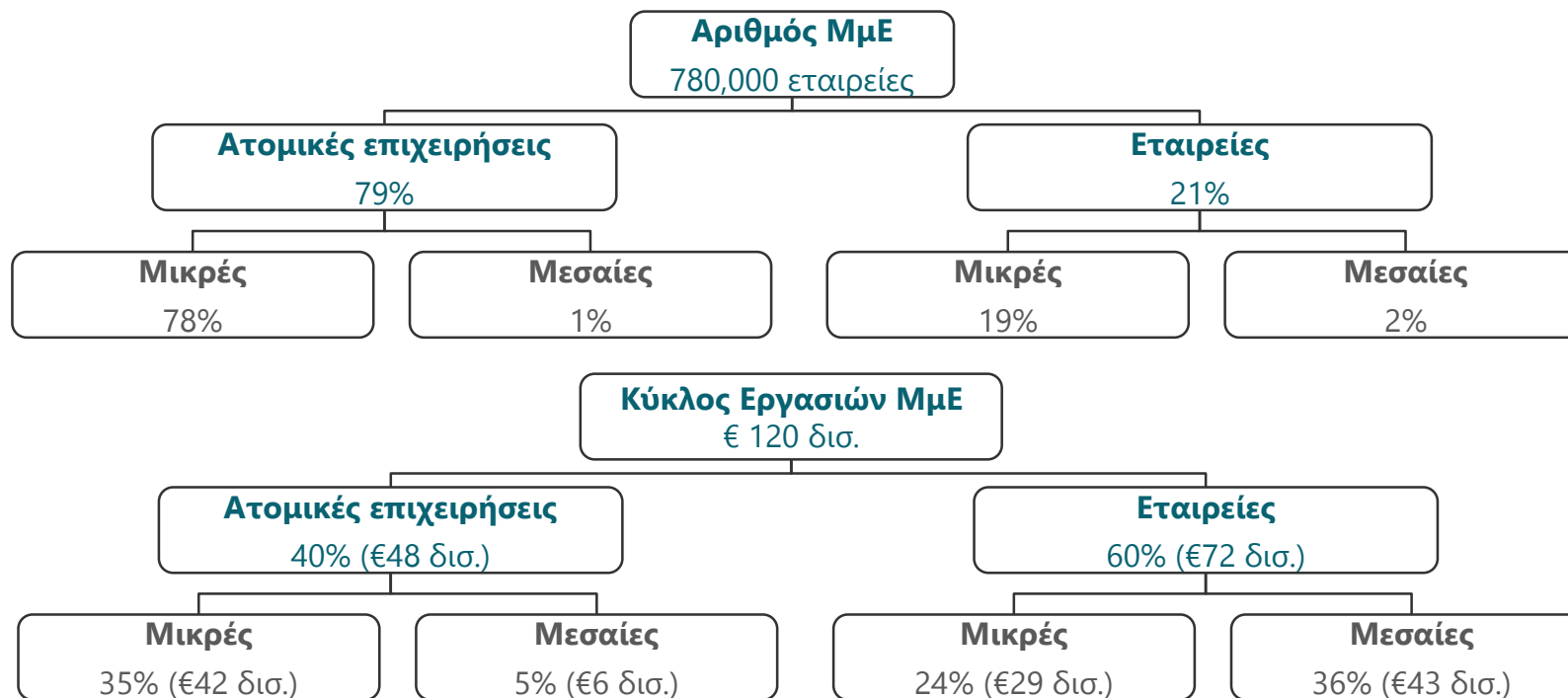
Πηγή: Έρευνα Συγκυρίας Εθνική Τράπεζα

Επίδραση πανδημίας στα ελληνικά ξενοδοχεία

Το στοίχημα της αλλαγής μοντέλου τουρισμού

Παράρτημα

- Τουριστική δραστηριότητα 2020
 - Ανταγωνιστική θέση στη Μεσόγειο
 - Τα νησιά στο μάτι του κυκλώνα
-
- Ανακατατάξεις λόγω πανδημίας
 - Διαρθρωτικές αδυναμίες ελληνικού τουρισμού
 - Απαιτούμενες πολιτικές από επιχειρήσεις και κράτος
-
- Χαρτογράφηση του τομέα των ΜμΕ στην Ελλάδα
 - Περιγραφή δείγματος
 - Κατασκευή δείκτη εμπιστοσύνης
 - Ταυτότητα της δειγματοληπτικής έρευνας

* Για τους σκοπούς της ανάλυσης ορίζονται: **μικρές** οι επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών χαμηλότερο του €1 εκατ. και **μεσαίες** οι επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών μεταξύ €1 εκατ. και €10 εκατ.. * Στην άνω χαρτογράφηση τα χαρακτηριστικά κάθε κατηγορίας προσεγγίστηκαν βάσει κατηγοριοποίησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που διακρίνει τις επιχειρήσεις βάσει αριθμού εργαζομένων (**μικρές**: έως 10 εργαζόμενοι και **μεσαίες**: 10-50 εργαζόμενοι).

Πηγή: Ευρωπαϊκή επιτροπή (SBA Factsheet 2015), Eurostat, ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Διαρθρωτική Έρευνα Επιχειρήσεων 2015), Εκτιμήσεις ΕΤΕ

Οι σχεδόν 780,000 ΜμΕ στην Ελλάδα συνεισφέρουν ετησίως κύκλο εργασιών της τάξης των €120 δισ.

Τα 4/5 των ΜμΕ αντιστοιχούν σε ατομικές επιχειρήσεις, οι οποίες καλύπτουν αντίστοιχο μερίδιο στο σύνολο του εγχώριου εταιρικού τομέα (έναντι μόλις 1/2 του εταιρικού τομέα στην Ευρώπη).

Αν και σε αριθμό υπερτερούν οι ατομικές επιχειρήσεις, το μεγαλύτερο μερίδιο του κύκλου εργασιών (της τάξης του 60%) παράγεται από εταιρείες διάφορων νομικών μορφών (ΑΕ, ΟΕ, ΕΕ, ΕΠΕ κτλ.).

Κατανομή αριθμού εταιρειών δείγματος*					
Κύκλος εργασιών (εκατ. €)	Βιομηχανία	Εμπόριο	Υπηρεσίες	Κατασκευές	Σύνολο ΜμΕ
1: (0 - 0,1]	40	50	87	16	193
2: (0,1 - 0,5]	41	32	66	4	143
3: (0,5 - 1]	40	40	54	10	144
4: (1 - 2,5]	29	46	37	6	118
5: (2,5 - 5]	17	38	27	1	83
6: (5 - 10]	17	28	18	3	66
Σύνολο ΜμΕ	184	234	289	40	747

* Ανάλογα με τη διαθεσιμότητα στοιχείων υπάρχει πιθανότητα αποκλίσεων της τάξης του 10%

Σύνθεση εταιρικού τομέα ΜμΕ* (βάσει κύκλου εργασιών)					
Κύκλος εργασιών (εκατ. €)	Βιομηχανία	Εμπόριο	Υπηρεσίες	Κατασκευές	Σύνολο ΜμΕ
1: (0 - 0,1]	5%	7%	12%	2%	26%
2: (0,1 - 0,5]	5%	4%	9%	1%	19%
3: (0,5 - 1]	5%	5%	7%	1%	19%
4: (1 - 2,5]	4%	6%	5%	1%	16%
5: (2,5 - 5]	2%	5%	4%	0%	11%
6: (5 - 10]	2%	4%	2%	0%	9%
Σύνολο ΜμΕ	25%	31%	39%	5%	100%

* Σταθμισμένος μέσος όρος τελευταίας δεκαετίας

Πηγή: Μητρώο επιχειρήσεων ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2007), ICAP Data, Eurostat, Εκτιμήσεις ΕΤΕ

Η ανάλυση αφορά δείγμα επιχειρήσεων με κύκλο εργασιών έως €10 εκατ., τις οποίες για τους σκοπούς της ανάλυσης ορίζουμε ως μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ).

Η επιλογή των εταιρειών έγινε μέσω διαστρωματικής δειγματοληψίας (stratified sampling method), κατά τα πρότυπα αντίστοιχων ερευνών που πραγματοποιούνται από διεθνείς οργανισμούς. Ειδικότερα, επιλέχθηκαν συνολικά 1,160 εταιρείες, με τρόπο τέτοιο ώστε να κατανέμονται ομοιόμορφα βάσει δύο βασικών παραγόντων: την τάξη του κύκλου εργασιών (6 τάξεις μεγέθους) και τον κλάδο δραστηριοποίησης (Βιομηχανία, Εμπόριο, Υπηρεσίες, Κατασκευές).

Προκειμένου να προκύψουν συμπεράσματα αντιπροσωπευτικά του εταιρικού τομέα ΜμΕ, πραγματοποιήθηκε στάθμιση των απαντήσεων ανάλογα με τη συμμετοχή της κάθε υποκατηγορίας στο συνολικό κύκλο εργασιών του τομέα. Με αυτόν τον τρόπο προέκυψαν συμπεράσματα (i) ανά μέγεθος, (ii) ανά κλάδο και (iii) συνολικά για τον εταιρικό τομέα ΜμΕ. Βάσει της μεθοδολογίας, οι διακρίσεις που γίνονται κατά την ανάλυση που ακολουθεί αναφέρονται κατά κανόνα σε μερίδια βάσει συνεισφοράς στον κύκλο εργασιών και όχι βάσει αριθμού εταιρειών.

Στοχεύοντας στην κατασκευή ενός δείκτη εμπιστοσύνης για τις ΜμΕ, έχουμε συμπεριλάβει κάποιες βασικές ερωτήσεις που αποτυπώνουν το επίπεδο δραστηριότητας κατά το προηγούμενο και επόμενο εξάμηνο. Το πρότυπο των ερωτήσεων βασίζεται στο εναρμονισμένο ερωτηματολόγιο που προτείνουν ο ΟΟΣΑ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, βελτιώνοντας έτσι τη συγκρισιμότητα του δείκτη.

Οι ερωτήσεις του δείκτη έχουν 3 εναλλακτικές απαντήσεις: αύξηση (+), σταθερότητα (=), μείωση (-) ή υψηλότερο από το κανονικό (+), κανονικό (=), χαμηλότερο από το κανονικό (-). Αρχικά μετατρέπουμε τον αριθμό των απαντήσεων ανά κατηγορία (+,=,-) σε ποσοστά και στη συνέχεια υπολογίζουμε το καθαρό ισοζύγιο αφαιρώντας το ποσοστό των (-) από το ποσοστό των (+). Δεύτερο εξάμηνο, ο δείκτης εμπιστοσύνης για κάθε κλάδο είναι ο μέσος όρος των καθαρών ισοζυγίων για τις παρακάτω ερωτήσεις:

Για τη **βιομηχανία**: Επίπεδο παραγγελιών, επίπεδο αποθεμάτων και μελλοντική τάση παραγωγής.

Για τις **υπηρεσίες**: Κατάσταση επιχείρησης προηγούμενου εξάμηνου, παρελθοντική και μελλοντική τάση ζήτησης.

Για το **εμπόριο**: Επίπεδο αποθεμάτων, παρελθοντική και μελλοντική ζήτηση.

Για τις **κατασκευές**: Επίπεδο ανεκτέλεστου υπολοίπου και μελλοντική τάση απασχόλησης.

Για το σύνολο του εταιρικού τομέα των ΜμΕ, ο δείκτης εμπιστοσύνης εκτιμήθηκε ως ένας σταθμισμένος μέσος όρος των επιμέρους κλάδων (με σταθμίσεις τα μερίδια του κύκλου εργασιών των κλάδων στην οικονομία).

Η τακτική διενέργεια της έρευνας σε εξαμηνιαία βάση θα μας προσφέρει την εικόνα της διαχρονικής πορείας των ΜμΕ, όπως θα αποτυπώνεται στο δείκτη. Για την εξαγωγή αξιόπιστων συμπερασμάτων, η σύγκριση θα διενεργείται μεταξύ του τρέχοντος επιπέδου του δείκτη και του μακροχρόνιου μέσου όρου του (με σκοπό τη διόρθωση ενδεχόμενης υπέρμετρης αισιοδοξίας ή απαισιοδοξίας (over-optimism or over-pessimism bias)).

Στην πορεία του δείκτη εμπιστοσύνης (όπως και σε τυχόν άλλες διαχρονικές αναλύσεις) δεν λαμβάνεται υπόψη το κλείσιμο εταιρειών παρά μόνο η εξελίξεις που αφορούν τις επιχειρήσεις που βρίσκονται σε λειτουργία κατά την περίοδο διενέργειας της έρευνας.

Εταιρία: KANTAR

Μεθοδολογία: Ποσοτική έρευνα, με τη μορφή τηλεφωνικών συνεντεύξεων (Computer Aided Telephone Interviewing- C.A.T.I.), με χρήση δομημένου ερωτηματολογίου 20 λεπτών.

Δείγμα: Συνολικά διεξήχθησαν 627 συνεντεύξεις :

391 επιχειρήσεις με τζίρο μέχρι 1εκ. ευρώ (ελεύθεροι επαγγελματίες, ατομικές επιχειρήσεις, ΟΕ, ΕΕ, ΕΠΕ, ΑΕ)

236 επιχειρήσεις με τζίρο από 1 – 10εκ. ευρώ (ΟΕ, ΕΕ, ΑΕ, ΕΠΕ)

Γεωγραφική κάλυψη:

Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ηράκλειο, Ιωάννινα, Καβάλα, Λάρισα, Πάτρα

Δειγματοληψία: Πολυσταδιακή, στρωματοποιημένη, μη αναλογική δειγματοληψία ως προς κλάδο, τάξη μεγέθους τζίρου & περιοχή σε κάθε ένα από τα δύο υπο-δείγματα. Quotas ως προς το μέγεθος του τζίρου για το booster δείγμα.

Στατιστικό σφάλμα: στο σύνολο κάθε υπό-δείγματος των 627 επιχειρήσεων το μέγιστο στατιστικό σφάλμα είναι +/- 4,15% σε επίπεδο εμπιστοσύνης 95%.

Περίοδος διεξαγωγής: 24/02/2020 – 15/04/2020

Διεξαγωγή: Η έρευνα διεξήχθη σύμφωνα με τους κώδικες δεοντολογίας της ESOMAR και του ΣΕΔΕΑ και τις προδιαγραφές ποιοτικού ελέγχου που ορίζονται από τον ΠΕΣΣ (Ποιοτικός Έλεγχος Συλλογής Στοιχείων). Για την διεξαγωγή της έρευνας πεδίου εργάστηκαν 39 ερευνητές και 2 επιθεωρητές, με εμπειρία και εξειδίκευση σε έρευνες επιχειρήσεων.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Διεύθυνση Οικονομικής Ανάλυσης

Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις: Έρευνα Συγκυρίας

Ειδικό θέμα: Τουρισμός

Το παρόν δελτίο προορίζεται αποκλειστικά για την ενημέρωση επαγγελματιών επενδυτών οι οποίοι καλούνται να προβούν στην υλοποίηση των επενδυτικών τους αποφάσεων χωρίς να στηρίζονται στα περιεχόμενά του. Σε καμία περίπτωση το παρόν δελτίο δεν θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ή να θεωρηθεί ως πρόταση για πώληση είτε ως παρότρυνση για οποιαδήποτε πρόταση αγοράς. Τα στοιχεία που αναφέρονται στο παρόν δελτίο προέρχονται από πηγές που θεωρούνται αξιόπιστες. Μη όντας σε θέση να αποκλείσει το ενδεχόμενο λάθους από μέρους των εν λόγω πηγών η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος δεν εγγυάται για ακρίβεια, την επικαιρότητα ή τη χρησιμότητα οποιασδήποτε πληροφορίας. Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος και οι θυγατρικές της εταιρίες δε φέρουν καμία ευθύνη για οποιαδήποτε άμεση ή παρεπόμενη ζημία απορρέει από οποιαδήποτε χρήση της παρούσας αναφοράς.

Δεκέμβριος 2020